

Актуальні проблеми міжнародних відносин

УДК 94:327:327.5 (497.6) "1992/1995"
ББК 66.5

ДО ІСТОРІЇ БОСНІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ 1992-1995 рр.: ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ПРОВЛАДНИХ ТА ОПОЗИЦІЙНИХ СИЛ СЕРБІЇ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ СИТУАЦІЇ В БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНІ

І. В. Журжа

*Міжрегіональна Академія управління персоналом;
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2;
тел. +380673018861; e-mail: izhurzha@mail.ru*

В статті аналізується вплив зовнішньополітичних чинників на внутрішньополітичне життя країни. Стверджується, що боснійський конфлікт став важким випробуванням для діючої влади Сербії, яка вступила в відкрите протистояння з опозицією, та призвів до політичної кризи. Досліджуються позиції основних політичних сил Сербії щодо шляхів вирішення боснійського конфлікту. Визначено, що на перших стадіях загострення ситуації в Боснії та Герцеговині позиція офіційного Белграду щодо її врегулювання цілком відповідала зусиллям міжнародного співтовариства.

Ключові слова: *Боснійський конфлікт, план Венса-Оуена, політичні партії Сербії.*

Наприкінці ХХ ст. події в Боснії і Герцеговині перебували в центрі уваги міжнародної спільноти. Саме тут сербохорватське та мусульмансько-сербське протистояння переросло в жорстокий військовий конфлікт. В глобальному сенсі відбулося зіткнення трьох історично конкуруючих між собою світів – православного, католицького та мусульманського.

У врегулювання ситуації активно включилося міжнародне співтовариство, було запропоновано ряд планів зі стабілізації, які, проте, кардинально відрізнялися баченням майбутнього Боснії і Герцеговини. Для влади Сербії, яка була однією з найбільш зацікавлених сторін, вирішення даної проблеми за власним сценарієм стало стратегічним завданням.

Досить лише зазначити, що за переписом населення 1991 р. в Боснії 31,3% всього населення склали етнічні серби [1]. Цей чинник став визначальним для окремих політичних сил Сербії, які намагалися заробити політичні дивіденди на гаслах захисту боснійських сербів.

З огляду на це, ризикованою з внутрішньополітичної точки зору, виглядає підтримка С. Мілошевичем і провладною Соціалістичною партією Сербії [СПС] плану співголів Лондонській конференції С. Венса і Д. Оуена щодо припинення боснійського конфлікту. Спроба офіційного Белграду здійснити тиск на керівництво боснійських сербів з вимогою прийняти запропоновані умови, викликала невдоволення сербських радикальних партій.

Політична боротьба в Сербії досягла свого апогею восени 1993 р., коли лідер сербських радикалів В. Шешель звинуватив СПС і С. Мілошевича у зраді інтересів сербського народу. Коаліція Сербської радикальної партії [СРП] і СПС була розірвана. У відповідь влада звинуватила СРП в прагненні «підірвати зусилля по відновленню миру на території колишньої Югославії», а також створенню незаконних збройних формувань на сербських територіях поза СРЮ. Висловлені звинувачення супроводжувалися арештами сербських добровольців, які брали участь у військових діях в Боснії та Хорватії.

7.10.1993 р. на засіданні Скупщини В. Шешель запропонував обговорити можливість голосування за недовіру уряду. Однак представники СПС, вдало зманеврувавши, цього не допустили, а С. Мілошевич незабаром оголосив про розпуск парламенту і призначив дату виборів на 13 грудня. Одним з помітних епізодів передвиборчої кампанії стали арешти лідерів радикалів і звинувачення їх у терористичній діяльності на території БіГ.

Результати виборів принесли перемогу соціалістам, які отримали 123 місця, тоді як їхні колишні партнери по коаліції – СРП – всього 39. Другою політичною силою в країні став рух ДЕПОС, що об'єднав ряд партій на чолі з Рухом поновлення Сербії В. Драшковіча. Також зріс вплив Демократичної партії.

Незважаючи на успіх кількість місць СПС в Скупщині була недостатньою для формування однопартійного уряду. Тому соціалісти задумалися про вибір можливого союзника. На роль останнього запропонувала себе Демократична партія [ДП] З. Джінджіча. Однак коаліція не відбулася, оскільки З. Джінджіч вимагав для себе посади прем'єр-міністра, на що С. Мілошевич не міг погодитися [2].

Початок 1994 р. продемонстрував обрання СПС іншого шляху створення коаліції, що полягав у “відколі” від різних фракцій депутатів. Таким чином соціалістичний уряд, для початку, заручився підтримкою “незалежних” депутатів, колишніх членів ДП, ДЕПОС і т.д. До них додалася й партія Нова демократія [НД], яка йшла на вибори разом з ДЕПОС, а потім зрадила своїх партнерів в обмін на наближеність до влади.

Лідер НД Душан Михайлович посів чільне місце в політичному житті Сербії в якості запеклого критика опозиції. Стан останньої ускладнювався ще й тим, що, не зважаючи на заклики деяких лідерів (зокрема В. Коштуниці, лідера Демократичної партії Сербії [ДПС]) до згуртування рядів опозиції, її розпад тривав, і про жодні серйозні спільні дії у боротьбі з СПС та її прихильниками не було й мови.

Каменем спотикання для всіх партій, а також спірним питанням у політичному житті продовжували залишатися підходи до двох взаємопов'язаних проблем: необхідність скасування міжнародних санкцій проти Сербії, як складової частини СРЮ, та питання про майбутню державну приналежність тих земель колишньої соціалістичної Югославії, в яких сербське населення на початок 90-х рр. становило більшість.

Стосовно питань політичний спектр Сербії розпався на дві частини. По один бік знаходилися партії, що підтримували рішення уряду, який під тиском міжнародного співтовариства (у тому числі і Росії) вимагав від боснійських сербів прийняття рішень “контактної групи” (СПС, НД і рух ДЕПОС). На іншому боці знаходилися всі інші опозиційні партії, що так і не змогли об'єднатися. Серед них виокремлювалася ДПС, лідер якої – В. Коштуница, – здобув репутацію непримиренного критика партії С. Милошевича і вперто не погоджувався піти з нею на будь-який альянс.

Разом з тим, політичне керівництво Сербії посилило тиск на лідерів боснійських сербів, сподіваючись, що це допоможе зняти економічні санкції, накладені на країну РБ ООН у травні 1992 р. Такі дії глави держави і його прихильників викликали обурення як деякої частини Скупщини, так і широкої громадськості. Згідно з опитуваннями громадської думки, три чверті респондентів вважали, що “захист прав сербів поза СРЮ” – пріоритет дій уряду або, принаймні, бажана мета [3]. Крім того, невдоволення посилювалося через те, що в обмін за підтримку Белградом “плану Венса-Оуена” навесні 1993 р. СРЮ так і не отримала полегшення в системі економічних санкцій.

Найважливішою подією в політичному житті Сербії стало формування коаліційного уряду. Партнером СПС по альянсу стала НД. Це дозволило владі почати кампанію для підготовки рішення про повну ізоляцію боснійських сербів. Кульмінацією стало рішення югославського та сербського керівництва блокувати кордон з сербами Боснії і припинити постачання (за винятком гуманітарної допомоги) на початку серпня 1994 року, а потім згоду на моніторинг кордону з Боснією з боку міжнародних спостерігачів в обмін на поетапне зняття санкцій з СРЮ. Крім правлячих партій цей рух підтримав і В. Драшковіч, лідер руху ДЕПОС.

На противагу цьому, більшість партій Сербії засудили це рішення. Так, на прес-конференції, віце-голова ДПС П. Протіч зазначив, що з 14 причин, з яких СРЮ обмежена санкціями, питання Боснії тільки одне з них. Він справедливо вказав на те, що санкції не будуть зняті до тих пір,

доки міжнародне співтовариство не переконається у виконанні інших тринадцяти умов [4].

Дії керівництва країни змусили опозицію згуртуватися і подати на розгляд парламенту проект декларації про ухвалення угоди про принципи і основи створення конфедерації СРЮ з республікою боснійських сербів. Однак Скупщина не підтримала цієї пропозиції, і опозиційні депутати, прагнучи влаштувати парламентську кризу, покинули засідання. Але виявилось, що в залі існує необхідний кворум з депутатів СПС, НД і Громадської ради Сербії, тому робота сесії була продовжена.

Позиція влади Сербії щодо боснійського питання, а також те, що більшість європейських держав визнало, що в БіГ триває громадянська і національно-релігійна війна, причетність до якої СРЮ знаходиться під великим питанням, призвели до послаблення санкцій проти Союзної Республіки Югославія [5]. Хоча це не припинило потік критики опозиції на адресу керівництва країни, масової підтримки населення вона вже не отримувала.

Найбільш непримиренну позицію щодо більшості дій уряду продовжувала займати СРП. Так, радикали прямо пов'язали удари авіації НАТО по позиціях боснійських сербів у першій половині 1994 р. із зрадою інтересів сербського народу С. Мілошевичем. А навесні 1994 р. лідери радикалів обрали "новий курс" опору всевладдю соціалістів, що втілюється в некоректних діях по відношенню до своїх опонентів. У відповідь на це влада піддала членів СРП та її лідера В. Шешеля штрафам та арештам на короткі терміни. Опозиціонери ж використовували судові розгляди для залучення уваги громадськості, роблячи при цьому гучні заяви. Так, В. Шешель розкрив мотиви, якими, на його думку, керувався С. Мілошевич у своїх діях щодо лідера боснійських сербів Р. Караджича. На його погляд, об'єднання Пале (столиці республіки боснійських сербів) і Белграда не в інтересах С. Мілошевича, адже в цьому випадку додалося б 1,5 млн. виборців, з яких навіть 100 тисяч навряд чи проголосували за нього. За даними В. Шешеля лідер соціалістів сподівався домогтися зміщення Р. Караджича будь-яким шляхом. Крім цього, В. Шешель зробив ряд прогнозів про майбутнє територій колишньої Югославії, де проживає значний відсоток сербів. Так, він заявив, що С. Мілошевич зрадить і Сербську Країну (Хорватія), і Косово і Метохію, і область Рашку і область Панонія у Воеводині, а потім погодиться з відділенням Чорногорії від СРЮ. У своїх заявах В. Шешель і В. Драшкович закликали ДП і ДПС згуртувати ряди, але це не знайшло відгуку у З. Джінджіча і В. Коштуніці.

Цікава також позиція ДП щодо врегулювання боснійської кризи. Критикуючи точку зору офіційного Белграда, З. Джінджіч разом з тим погоджувався з пропозиціями міжнародної спільноти, не виключаючи можливого коректування окремих їх компонентів. У другій половині 1994 р. ДП зблизилася з радикалами В. Шешелем і ДПС В. Коштуніці.

Саме ДП 25 серпня 1994 виступила автором проекту резолюції, запропонованої на обговорення Скупщини, основним змістом якої стала ідея про необхідність опрацювання та проголошення конфедерації між Республікою Боснійських Сербів і Союзною Республікою Югославія.

Позиція в цьому конфлікті ДПС і В. Коштуніци більш однозначна. Він виступив за створення єдиної держави у складі Республіки Сербської (у Боснії) і СРЮ. Разом з тим В. Коштуніца говорив, що весь сербський народ має голосувати на референдумі за план “контактної групи”, адже “згода або незгода з ним здійснить вплив як на сербів Боснії, так і на громадян Сербії та Чорногорії” [6].

Наприкінці 1994 р. В. Коштуніца висунув ідею організації сербсько-сербської зустрічі, маючи на увазі діалог сербів “по обидві сторони річки Дріни і пошук єдиної обґрунтованої позиції Белграда, Пале, Подгориці та Кніна. При цьому він посилався на рішення архієрейського собору Сербської православної церкви в Баня-Луці про те, що серби не можуть бути позбавлені права на досягнення повністю легітимною мети – самовизначення. Головну перешкоду реалізації цієї ідеї В. Коштуніца вбачав у збереженні в Сербії недемократичного режиму, в наслідок чого і виникають всі проблеми сербського народу. Особливій критиці піддався С. Мілошевич, який сповідує націоналізм з метою утримання влади. При цьому, у разі загрози своїм владним повноваженням “цінічний націоналіст” легко перетворюється на “інтернаціоналіста”, що, на думку В. Коштуніци, продемонстрували дії С. Милошевича в другій половині 1994 р. [7].

У той же час у лавах руху ДЕПОС відбувся розкол. Непослідовність курсу В. Драшковича призвела до виходу з СДО деяких видних політичних діячів – В. Галіча, М. Марковича, В. Васілевича, що були незадоволені позицією їхнього колишнього лідера.

Події в Боснії і Герцеговині мали значний вплив на загострення внутрішньополітичної ситуації Сербії. Ставлення до боснійського конфлікту і вирішення подальшої долі сербів на землях Боснії і Герцеговини стало роздільною межею між колишніми союзниками по опозиції СПС і СРП та призвели до відкритого протистояння провладної коаліції (СПС, НД, ДЕПОС) і розрізненої опозиції (УРП, ДП і ДПС).

Література

1. Тодоров Н. Балканский узел противоречий. История и современность / Н.Тодоров // Новая и новейшая история. – 1993. – №3. – С. 78.
2. Кондрашов А. Итоги парламентских выборов в Сербии / А.Кондрашов // Компас. – 1994. – № 2. – С. 201.
3. Едемский А. Политическая жизнь Сербии после выборов 1993г. / А.Едемский // Политический ландшафт стран Восточной Европы середины 90-х гг. – М., 1997. – С. 178

4. Бутяновский В. Боснийский узел / В.Бутяновский // Международная жизнь. – 1996. – №1. – С. 64.
5. Гуськова Е. Балканская трагедия / Е.Гуськова // Очаги тревоги в Восточной Европе. – М., 1994. – С. 39
6. Волков Б. Трагедия Югославии / Б.Волков // Новая и новейшая история. – 1994. – № 5. – С. 32.
7. Миленович Н. От Ливана до Боснии / Н.Миленович. – Белград, 1995. – С. 58.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 4.09.2013 р.
Рекомендовано до друку докт.політ.наук, професором **Монолатієм І.С.**,
габілітованим доктором політології,
професором **Аркадіушем Адамчиком** (Кельци, Республіка Польща)*

**TO THE HISTORY OF THE BOSNIAN CONFLICT 1992-1995:
POLITICAL COLLISION BETWEEN ACTIVE POWER
AND OPPOSITION OF SERBIA CONCERNING TO RESOLVE
THE SITUATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

I. V. Zhurzha

*Interregional Academy of Personnel Management;
03039, Kyiv, Frometivska str., 2;
ph. +380673018861; e-mail: izhurzha@mail.ru*

The article examines the influence of external political factors on the domestic political life of the country. It states, that Bosnian conflict has become an great problem for active power of Serbia, that entered into open collision with opposition and caused political crisis. It researches positions of main political power of Serbia concerning ways of solution of the Bosnian conflict. It determines, that initial stages of aggravation of the situation in the Bosnia and Herzegovina, position of official Belgrade to resolve quite consistent efforts of t international community.

Key words: *Bosnian conflict, plan of Vance-Owen, the political parties of Serbia*